

avtor najprej upošteval 66 lastnosti, vendar je ugotovil, da je 7 med njimi preveč odvisnih od osebne presoje tistega, ki je podatke vnašal v računalnik, zato jih je izločil. S pomočjo faktorske analize je določil 4 skupine, ki naj bi bile časovno različne. Neodvisna kontrola s stratigrafskimi odnosi med jamami ni mogoča, ker taki odnosi nastopajo samo štirikrat, kar je premalo za ovrednotenje celotnih skupin. Stopnja razdrobljenosti lončenine, ki je navečja v skupini I naj bi dokazovala, da je ta najmlajša. Tak sklep omogoča predpostavka, da so samo na koncu trajanja poselitve ostajale naselbinske jame dlje časa odprte. Misel kazi dejstvo, da so nad nekaterimi takimi jamami še okostni grobovi, ki prav tako pripadajo času trajanja naselbine. Neglineno gradivo iz obravnavanih jam na žalost časovno ni izpovedno. Dve pušični konici in en pasni jeziček ne omogočajo datacije skupin. Avtor, ki se je lotil formalne analize gradiva, da bi se izognil subjektivni empirični analizi, ki jo je opravil Dostál, je bil tako na koncu prisiljen empirično časovno razvrstiti svoje štiri skupine. Kot najstarejšo določil skupino II, nato si sledijo v časovnem redu skupina III, skupina I in skupina IV. Z njihovo pomočjo nato sestavi časovne diagrame posameznih lastnosti. Dobljene podobe potrjujejo mladost skupine IV, mnogo bolj pa postane vprašljiv redosled drugih treh skupin. Vprašamo se lahko, če si niso časovno delno vzporedne in morda celo bolj kažejo na različne delavnice. Končna absolutna datacija 1. in 2. faze v prvo in drugo tretjino 9. st., 3. faze v tretjo tretjino 9. st. in 4. faze v prvo polovico 10. st. je tako lahko samo subjektivna intuitivna ocena avtorja.

Zaključni del knjige gradivo s Pohanskega umešča v širši prostor. Predstavlja različne načine organizacije lončarske proizvodnje in daje pregled lokalnih tipologij lončenine na Moravskem, Slovaškem, Češkem, Poljskem in v Nemčiji. Pregled zaključí z ugotovitvijo, da ugotovljene razlike niso odvisne od etnične identitete izdelovalcev ali uporabnikov, ampak od dosežene kulturno-gospodarske ravni in tradicije posameznega območja. Na podlagi merskih podatkov avtor ugotavlja več skupin posodja, za katere meni, da so najverjetneje uporabnostno pogojene. Nato poda pregled razvoja lončenine na Moravskem v zgodnjem srednjem veku, pokaže prostor posameznih tipov in poudari, da je bila v 9. st. Moravska z vidika razprostranjenosti lončenine zelo regionalizirana. Zaključek je predstavitev družbenega modela, po katerem naj bi v 9. st. v obravnavanem prostoru že obstajali poklicni lončarji.

Knjiga je rezultat izjemno obsežnega, trdega, zelo iznajdljivega dela. Problematika, ki jo obravnava je tako široka, da posega v vsa arheološka obdobja. Vsakdo jo bo bral po svoje in po svoje tudi dojemal. Meni je bilo izredno všeč, da se tudi v arheologiji končno začnejo študije s predstavitvijo uporabljene metode. Prav poglavje o tafonomiji je imenitno in bo v veliko pomoč pri razlagi naselbinskih najdb kjerkoli. Tudi zaključna panorama daje širino, ki je še nismo srečali. Bolj mešani so občutki pri vrednotenju analize gradiva. Priznam, da pri tem ne morem iz kože spreobrnjenca, ki je dolgo verjel v zveličavnost serijskih programov, a na koncu prišel do ugotovitve, da je za razumevanje gradiva pomembnejše od matematičnih algoritmov poznavanje procesov in pripadajočih struktur. Nesporno dejstvo je, da ogromnih množic izkopanega gradiva ne moremo obvladati drugače kot z računalniki, da je pri tem neizogibna formalizacija ter razvoj novih analitičnih metod. Jiří Macháček je poskus take analize izvedel dosledno in pregledno predstavil. Dobro je pokazal, katere podatke je vredno zajemati in katere lahko mirno izpustimo. Izkazalo se je, da statistični programi ne zagotavljajo večje objektivnosti. In pri vrednotenju njihovih rezultatov smo včasih v položaju, ki ga je opisal eden naših kolegov takole: "Slej ko prej prideš do točke, ko daš podatke v mlinček in počakaš, kaj bo iz njega prišlo. Nato nastopi vprašanje, ali mu verjameš, ali ne." Jiří Macháček mu verjame, jaz mu ne. Kajti od vere je odvisna dogma, ne pa znanstveno spoznanje. Ko sva se o tem

pogovarjala, mi je zastavil vprašanje: "Kako pa bi se ti lotil obravnave gradiva, kjer nimaš nič trdnega?" Priznam, da me je dobil na čistini. Če stojiš pred množico podatkov z milijardami milijard možnih povezav in želiš narediti korak naprej, je čarobni mlinček, ki ti računa verjetnost pomembnosti nekaterih kombinacij, vendarle lahko v pomoč. Navsezadnje da nekaj idej, ki jih lahko nato preverjaš. In to je že veliko. Pot po spoznavni vibi je odprta, Macháčkova študija je na njej pomemben korak.

Andrej PLETERSKI

Jiří Macháček: *Břeclav - Pohansko V. Sídlištní aglomerace v Lesní školce. Digitální katalog archeologických pramenů. Opera Universitatis Masarykianae Brunensis, Facultas philosophica, Číslo 340. Paginae historiae mediaevalis, Series V/1 - Archaeologica. Brno 2002. ISBN 80-210-28020-3. 101 str., zgoščenka.*

Knjižica je dopolnilo zgoraj predstavljeni študiji. Izšla je kot peta v seriji katalogov o Pohanskem. Objavlja gradivo iz izkopališča Lesna školka. Avtor z njo daje na voljo strokovni javnosti svojo zbirko podatkov, ki jo je uporabil za zgoraj predstavljeno analizo lončenine. Če vemo, da je vanjo vložil tisoče ur dela, lahko samo občudujemo njegovo darilo odprti znanosti ter se sramujemo tistih, ki ljubosumno skrivajo svoje delo. Objava v klasični knjižni obliki bi bila izjemno obsežna in draga. Tako pa dobimo vse lepo zapečeno na priloženi zgoščenki. Postavimo jo v disketno enoto in počakamo, da nas samozagon pripelje do prve strani. Kot tehnična rešitev je izbran sistem spletnih strani, zato za gledanje rabimo novejšo različico Internet Explorerja. Prva stran nam nudi povezavo na besedilo, kjer najdemo vse, kar je sicer v natisnjeni knjižici, druga povezava je na zbirko.

V knjižici je predstavitev strukture zbirke in opisi posameznih polj, deloma tudi šifranti, vendar ne vsi. Souporaba zgornje monografije je zato nujna. Na koncu je kratek opis delovanja uporabniškega vmesnika. Tega odpremo, ko kliknemo na zbirko. Pokaže se nam načrt najdišča. In potem se na videz ne zgodi nič več. Navodila so pozabila povedati, kako uporabnik začne delati. Pa je preprosto. Pritisk na gumb za povečavo in potem z njim v sliko. Tako se znajdemo pred večslojnim načrtom terenskih objektov: jame, stojke, grobne jame, žlebovi. Pritisnemo na gumb s kazalčkom in se z miško podamo po objektih. Zapisujejo se njihove oznake. Na desni strani imamo iskalna okena in pripadajoče padajoče menije, s katerimi izbiramo informacijske sloje, vnašamo oznake objektov in vklopimo gumb za iskanje po zbirki. Ta nam da tabelarični pregled vseh zajetih podatkov o posameznem objektu ter povezave do vseh slik, ki jih nato lahko odpremo. Možna je tudi obratna pot. Izberemo iskanje po zbirki ter določimo vrsto podatkov, ki nas zanima. Padajoči meniji nam nudijo iskanje po klasificiranih lastnostih, poženemo poizvedbo in dobimo rezultat v tabelarični obliki in na željo tudi kot karto razprostranjenosti. Vmesnik tako nudi dvosmerno povezavo med grafičnimi objekti in zbirko podatkov. Mogoči so tudi iztisi in prenosi.

Komur je vse to premalo, se lahko sprehodi neposredno po zgoščenki in si odpre zbirko v njeni osnovni obliki. Zapisana je v ACCESSu iz MS Office 2000. Tu se lahko gostimo po mili volji. A gotovo več kot 99 % vseh želja pokriva že opisani vmesnik. Ta je enostaven za razumevanje, iskanje pri šibkejših računalnikih razmeroma dolgotrajno. Področje, kjer kazalec miške vklaplja oznake objektov, so očitno centroidi, ki se pri večji grostoti objektov prekrivajo. Tam dobimo več oznak hkrati in je zato včasih težko ugotoviti, kam katera oznaka spada. To pa je tudi edina nerodnost, ki mi je padla v oči.

Objava je izziv 21. st. in kot pravi avtor, preizkus, kako se bodo odzvali bralci. Knjižna oblika je uporabnostno odveč,

je pa nujna kot tipološki rudiment zato, da je objava dobila svojo ISBN številko in s tem ustrezno bibliografsko klasifikacijo. Živimo pač v prehodnem obdobju, ko se prisega na bibliometrijo, a klasifikatorji še ne upoštevajo digitalnih objav na ustrezen način. Objavljanje katalogov v knjižni obliki se s predstavljenjo objavo potrjuje kot potratno drago in slabo uporabno. Edina

prednost, ki jo pri knjižnem katalogu še vidim, so lahko odkritja, ki jih naredimo z naključnim prelistavanjem. Ampak takih je zelo malo. Obratno je digitalni katalog pravi izziv za tretje miselnih orehov. Omejitev pri njegovi uporabi je samo domišljija.

Andrej PLETERSKI

Nove slovenske arheološke monografije 1995-1998

S pričujočim zvezkom *Arheološkega vestnika* smo sklenili, da bi odslej redno, v obliki kratkih prikazov, predstavili nove slovenske monografske publikacije s področja arheologije in antičnih študij, posebej antične zgodovine, ter t. i. pomožnih ved, ki so izšle pri raznih institucijah in založbah v Sloveniji, oz. ki so jih slovenski avtorji izdali pri tujih založbah. Tak pregled naj bi bil objavljen vsako leto, za izhodiščno letnico prikazov pa smo izbrali leto 1995. V tej številki *Arh. vest.* predstavljamo publikacije, ki so izšle med leti 1995-1998, za naslednji zvezek pripravljamo prikaze publikacij iz let 1999-2002, nato pa bi radi kratek pregled objavljali redno vsako leto. Kratki prikazi so namenjeni temu, da bi domačo in tujo strokovno javnost in vse ljubitelje arheologije in antičnih študij seznanili z našimi najnovejšimi monografskimi publikacijami, ki pogosto tudi v strokovnih krogih ostajajo premalo znane, kar je nesorazmerno s trudom in denarjem, ki je bil vložen v njihov izid.

Najstarejšo tradicijo izdajanja znanstvenih in strokovnih arheoloških knjig ima v Sloveniji Narodni muzej Slovenije, ki mu je z uglednima monografskima

serijama *Situla* in *Katalogi in monografije* uspelo doma in v tujini predstaviti pomembne sklope arheološkega gradiva in tematsko zastavljenih zgodovinskih problemov, s čimer je bistveno prispeval k uveljavitvi naše stroke. Naša skupna arheološka dediščina je v obliki monografskih objav izvednotena tudi v publikacijah drugih slovenskih muzejev; posebej pomembne so knjige iz serije *Carniola Archaeologica* Dolenjskega muzeja v Novem mestu, *vodniki* Pokrajinskega muzeja v Celju in *Archaeologia Poetovionensis* Pokrajinskega muzeja v Ptuj. Publicistična dejavnost Inštituta za arheologijo ZRC SAZU, izdajatelja *Arheološkega vestnika*, je dodatno zaživela leta 1995, ko je začel izdajati monografsko serijo *Opera Instituti Archaeologici Sloveniae*. Pomembne monografije izdaja tudi Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete (npr. serija *Archaeologia Historica Slovenica*), Uprava za kulturno dediščino (prej Republiški zavod za varovanje naravne in kulturne dediščine) skrbi za redno izdajanje vodnikov po arheoloških najdiščih, medtem ko manjše število monografskih publikacij izide pri drugih založbah.

Archaeological monographs recently published in Slovenia 1995-1998

Starting with the present volume of *Arheološki vestnik*, it has been decided that new monographs published by various institutions and publishing houses in Slovenia, or monographs published by Slovenians abroad, from the fields of archaeology and classical studies, particularly ancient history, will be regularly presented in the form of a brief review. Monographs concerned with various relevant auxiliary sciences will also be covered in this review article. Such a review would be published each year, and 1995 was chosen as the starting point. In this volume of *Arh. vest.* publications from 1995-1998 are presented, while for the following volume, a review of publications from 1999-2002 will be prepared, and subsequently a brief review will be published each year. These short reviews are intended to bring to the attention of the Slovenian and foreign professional public, as well as all those interested in archaeology and classical studies, the newest Slovenian monograph publications; these are often even in professional circles too little known, which is incommensurate to the effort and funding invested in their publication.

The longest tradition of publishing books concerning archaeology and ancient history in Slovenia is held by the National Museum of Slovenia, which in its two prestigious monograph series *Situla* and *Catalogi et Monographiae* has succeeded in presenting both abroad and at home important groups of archaeological material and thematically defined historical problems, with which they have significantly won recognition for our profession. Our common archaeological heritage has also been evaluated in the publications of other Slovenian museums, and of particular importance are the books in the series *Carniola archaeologica* of the Museum of Lower Carniola in Novo mesto, the *guides* of the Regional Museum in Celje, and *Archaeologia Poetovionensis* of the Regional Museum in Ptuj. The publication activities of the Institute of Archaeology (Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts), which publishes the journal *Arheološki vestnik*, were significantly increased in 1995, when the monograph series *Opera Instituti Archaeologici Sloveniae* was first introduced.